

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Maak van uw bidden geen show

Eerst heeft de Here Jezus zijn discipelen gewaarschuwd om van hun liefdadigheid geen vertoning te maken. In bovengenoemde verzen waarschuwt Hij hen om van hun bidden geen show te maken.

We zeggen nogal eens in onze gebeden, dat zelfs onze heiligste verrichtingen met zonde bevekt zijn. Maar zijn we er in de praktijk voor op onze hoede? Want het is een feit, dat zelfs ons spreken met God door de zonde verdorven kan worden. En dan is het geen heilige verrichting meer, maar een zeer onheilige.

De Heiland zegt: „En wanneer gij bidt, zult gij niet zijn als de huichelaars, want zij staan gaarne in de synagogen en op de hoeken der pleinen te bidden, om zich aan de mensen te vertonen”. Voor „bidden” gebruikt de Here Jezus een zeer algemeen woord, dat zowel het smeken als het danken en loven kan omvatten. De Joden hadden zo hun vaste gebedstijden: een morgengebed om een uur of negen; een middaggebed om een uur of drie. Eerst veel later is ook een avondgebed in zwang gekomen. De „schare die de wet niet kent” hield zich daaraan niet. Maar de leerlingen der rabbijnen gingen dan op naar tempel of synagoge. Doch ook op reis of onder het werk moesten zij zich aan dit voorschrift der wetgeleerden houden. Echt naar de wijze der rabbijnen hadden ze uitgezocht waar een gebed wel en waar het niet mocht uitgesproken worden. Wel: rijdend op een ezel, of zittend in een boom of in de spanten van een bouwwerk. Niet op een kwalijk riekende plaats enz.

Dat bidden op vaste tijden is op zich zelf een goed ding. Maar bidden moet zijn en blijven een spreken met God. Het is de hemelse Vader welbehagelijk door Zijn kinderen gekend te worden in alle nood en in alle wegen. Maar het moet dan ook om Hem te doen zijn. Om Hem te loven en te danken of van Hem genade te verkrijgen en geholpen te worden. Bidden moet zijn een zaak tussen de HERE en Zijn volk.

Maar er waren Joden, die er een zaakje van maakten tussen zich en de mensen. Ze wilden de naam hebben, dat ze toch zo vroom waren en zo trouw hun godsdienstplichten vervulden. En ze zochten het wel zo uit, dat ze ten tijde van het gebed midden tussen de mensen waren. In de synagoge of op een plein of op een drukke weg. En dan gingen ze er echt voor stáán. Er waren schriftgeleerden en farizeeën, die hun gebedsriemen flink breed maakten, en de kwasten aan hun kleed groot (Matth. 23 : 5). Alles was er op gericht om de aandacht te trekken. En dan hieven ze hun handen naar de hemel en sloegen hun ogen naar boven. Maar ondertussen wisten ze heel goed, dat aller ogen op hen gericht waren.

De Heiland noemt hen huichelaars. Letterlijk: toneelspelers. Showmakers. Ze dragen een masker van vroomheid, maar zijn een toonbeeld van onvroomheid. Ze doen zo nederig maar zijn inderdaad hoogmoedig.

DE KERN VAN HET EVANGELIE

Christus schenkt zijn volk de zaligheid daar Hij hen tot bekering leidt en door de vergiffenis hunner zonden met God verzoent. We weten, dat in deze twee zaken de gehele korte inhoud van het Evangelie is samengevat.

Calvijn

Ze vragen eigenlijk niets van de HERE, maar verwachten van de mensen eer.

Die zullen ze ook wel gekregen hebben en daarin hebben ze dan hun loon al ontvangen, Meer hebben ze niet te verwachten. Want de Here Jezus zegt: „Voorwaar, Ik zeg u, zij hebben hun loon reeds”. In de St. Vert. staat „dat zij hun loon weg hebben”. Dat is een beetje vreemd Nederlands, eigenlijk is het letterlijk vertaald Grieks. Wat de lezers daarbij denken moeten weet ik eigenlijk niet. Mogelijk denkt men wel: zij hebben hun loon verloren, zijn hun loon kwijt. Wat zakelijk nog zo gek niet is. Maar de N.V. is beter: Zij hebben hun loon al ontvangen. Ze kunnen wel een kwitantie schrijven. Hun loon is reeds uitbetaald.

Het gevaar, dat de Here Jezus hier aanwijst, is er nog altijd voor hen, die publiek moeten voorgaan. Zijn we ons wel bewust hoe gevaarlijk dat eigenlijk is? Ik heb iemand gekend, die zogenaamd „prachtig” kon bidden. Hij kón het. Toen hij ergens op huisbezoek was, luisterde een buurman zijn gebed af. Dat kon, omdat er maar een dunne wand tussen beide huizen was. Later vertelde die buurman mij, dat bedoelde ouderling zó had gebeden, „dat de pannen op het dak rammelden”. Ik zeg niet, dat zulk „prachtig” bidden niet echt was. Maar ik denk wel, dat aan zulk bidden een groot gevaar kleeft. Dat de bidder meer denkt aan de toehoorders, dan aan de HERE.

Als we publiek moeten bidden laten we dan oppassen voor alle vertoon. Indertijd hoorde ik van een adellijk persoon, die in een restaurant met z'n stok op de vloer stampte en stilte eiste voor zijn gebed. Daar zit iets moois in. Hij schaamde zich voor z'n bidden niet. Toch zat er dunkt mij ook iets ostentatiefs in. Kón er althans in zitten. In elk geval zullen wij er ons voor wachten met onze vroomheid te koop te lopen. Anders hebben we ons loon reeds.

In vs 6 vervolgt de Here: „Maar gij wanneer gij bidt, ga in uw binnenkamer, sluit uw deur en bid tot uw Vader in het verborgene; en uw Vader, die in het verborgene ziet, zal het u vergelden”. In het oosterse huis was gewoonlijk maar één vertrek, dat alles tegelijk was: woonvertrek, slaapkamer, keuken. Maar er was vaak een voorraadmakertje, dat op slot kon. Daar kon men volstrekt eenzaam, in het verborgene bidden. De Here Jezus wil maar zeggen: Bidden is een zaak tussen de bidder en zijn God. Dát zal in het leven van niemand mogen ontbreken, het van hart tot hart spreken met de HERE. We zullen de HERE kennen in al onze wegen. Dat kan gebeuren onder het werk en op reis, bij onze studie en op het karwei. Dát bedoelde de man, die zeide: „Ik heb meer gebeden met de pet op, dan met de pet af”. Zulk bidden zal de hemelse Vader vergelden. Dat beloont Hij, door te horen en te verhoren. Gelijk Hij in Zijn Woord beloofd heeft:

Opent uwen mond, eist van Mij vrijmoedig,

Op mijn trouw verbond.

Al wat u ontbreekt, schenk Ik zo gij 't smeekt,
Mild en overvloedig.

Nu moeten we niet denken, dat de Here Jezus het publiek gebed veroordeelt. In de gelijkens van de farizeeër en de tollenaar laat Hij beiden opgaan naar de tempel om te bidden. Dat was goed. En dat we samenkomen in het „huis des gebeds” om samen de HERE aan te roepen is ook goed. We hebben in dit woord van de Here Jezus te

UIT DE INHOUD:

Maak van uw bidden geen show	H. J. J.
Intellectualisme (V)	C. V.
Het kleed zonder naad (I)	J. M.
Boekbespreking	C. V.; J. W.; H. C. E. S.—L.
Een schone dag	C. V.
Saoel	J. B.
Kritische krabbel	Frater
Persschouw	H. J. J.
Van hier en ginds	
Kerknieuws	

doen met een masjal, een eigenaardig gezegde, waarin tegen een bepaald gevaar wordt gewaarschuwd. Dat we nooit van het bidden een show maken, waarin we onze vroomheid of onze „gebedsgaven” ten toon stellen.

Nog een ander gevaar wijst de Here Jezus aan: „En gebruikt bij uw bidden geen omhaal van woorden, zoals de heidenen; want zij menen door hun veelheid van woorden verhoord te zullen worden. Wordt hun dan niet gelijk, want uw Vader weet, wat gij van node hebt, eer gij Hem bidt”.

Heidenen meenden door een omhaal van woorden hun god te kunnen „ompraten”. Een voorbeeld daarvan hebben we in de bekende geschiedenis van de profeten van Baäl op de Karmel in I Kon. 18. Ze riepen van de morgen tot de middag de naam van de Baäl aan en zeiden: Baäl, antwoord ons. En 's middags riepen zij nog luider en verwonden zich en raakten in geestvervoering. Er zijn heidense gebeden bewaard, waarin godennaam op godennaam gestapeld wordt om de godheid er maar toe te brengen het gebed te verhoren. Er zijn volken, die gebedsmolens laten draaien of gebedswimpels in de wind laten wapperen om door de gebeden, die letterlijk worden „afgedraaid”, hun godheid tot gunst te bewegen. Dat zal ook wel onder de Joden zijn voorgekomen. Dringend vermaant de Here Jezus zijn discipelen om daaraan zich niet te bezondigen. Alsof de hemelse Vader moet omgepraat worden! Alsof Hij moet ingelicht worden over onze nood of toestaand! Hij weet immers al lang wat wij behoeven. Hij wil gebeden zijn. Hij wil erkend worden door Zijn kinderen als hun Vader. Dwaas wie niet bidt. Maar dwaas ook is hij, die door een stortvloed van woorden God meent te moeten inlichten. Een aardse vader, die het leven van zijn kind volgt, weet vaak al wel wat er hapert. En als de jongen komt om daar over te praten, dan zijn niet veel woorden nodig tussen hen beiden. Zou dat dan wel nodig zijn bij de Vader, die in de hemelen is?

Wij allen moeten die waarschuwing maar ter harte nemen. Voor kort werd mij een gebed in de samenkomst der gemeente gekenschetst als „een college, waarin God breedvoerig werd voorgelicht over bestaande toestanden”. Zulk een „voorlichting” is heidens. Zo noemt de Here Jezus het. Vermoedelijk zijn onze gebeden, vooral in de kerk, vaak eerder te lang dan te kort. Misschien is dat ook wel zo met vele persoonlijke gebeden. Bengel, een bekende exegeet, stond eens van zijn werk op en bad voor hij naar bed ging: „HERE, het blijft dan maar bij de afspraak, Amen”. Dat viel een paar luisteraars erg tegen. Zou de HERE het niet goed gevonden hebben?

H. J. Jager.

INTELLECTUALISME

V

Evenals andere ketterijen komt het intellectualisme zelden voor in zijn uiterste consequentie. Meestal treedt het binnen de christelijke wereld op in gemitigeerde vorm en tracht daar een huwelijk aan te gaan met het geloof in de waarheid der Schriften om zo een wettige plaats te ontvangen in het christelijk leven.

Waar dit geschiedt ontstaat op zijn best een rusteloze, verwarde worsteling in het leven der gelovigen en der kerk tussen twee machten, die elkaar nooit verdragen.

Dit ziet men overal in de historie der kerk.

Het is reeds meermalen opgemerkt en geschreven, dat de grote reformatie ook gekenmerkt werd door een taai verzet tegen de verintellectualiseerde kerk en theologie. Maar helaas werden de reformatorische kerken al heel gauw zelf het slachtoffer van de vijand, die ze eerst zo energiek hadden bestreden. De strijd des geloofs wordt een vechten over religieuze en vooral dogmatische begrippen. De theologie verandert langzamerhand in een bloedarm en steriel geredeneer over soms irreële en dwaze vragen. Wie van de titels der vele disputen van Voetius kennis neemt, weet niet of hij moet huilen of lachen. Terwijl de theologen met grote energie tegen reeds lang door de vijand verlaten schansen opereren, worden ze geruisloos door de niet herkende vijand aangevallen en overrompeld. Tengevolge van het intellectualisme in de na-reformatorische theologie dringt het onder leiding van Descartes snel opkomende rationalisme over heel de linie de kerk binnen. De strijd tegen Cartesius in de Gereformeerde Kerken is voor haar geen eer geworden. Aanvankelijk treedt dit intellectualisme zeer bescheiden op, in een **nederig pogen** de theologie te helpen aan een redelijke fundering van de in de Schrift geopenbaarde geloofswaarheden. Daarna proclameert het zich tot een zelfstandige bron van de kennis Gods náást de openbaring der Schriften. Het natuurlijk menselijk verstand, zo betoogt het, kan zonder de hulp van de openbaring **heel veel goeds en betrouwbaars omtrent God aan de weet komen**. En tenslotte maakt het zich — onder de leus dat wat in Gods openbaring tot ons komt nooit met de rede kan strijden — in feite tot rechter over het woord van God. Alleen wat rationeel acceptabel is kan als openbaring Gods worden aanvaard.

Tengevolge van deze ontwikkeling of beter gezegd: ontaarding verloor de kerk haar geestelijke signatuur en kracht. Ze werd een **godsdienstig genootschap**. Geesten kan ze niet meer beproeven. **Vijanden** ziet ze voor **vrienden**, vrienden voor vijanden aan. En de leer welke in feite geleerd werd werd tot „een samenvoegsel van enige algemene oppervlakkige christelijke waarheden, die niet uit de diepte der Schriften waren geput en aan de kracht der Gereformeerde Belijdenis ten enenmale waren gespeend; een populaire godsdienstleer, welke God veranderde in het Opperwezen, Christus in een leraar, de mens in een verstandswezen, zonde in zwakheid, bekering in verbetering, heiligmaking in deugd. Ze was, om het kort uit te drukken, deïstisch in de theologie, pelagiaans in de anthropologie, ariëans in de christologie, collegialistisch in de ecclesiologie, en eudaemonistisch in de eschatologie.

Ook in de negentiende eeuw bleef het intellectualisme een belangrijke en fatale rol spelen in de Gereformeerde Kerken. Het is voor een belangrijk deel oorzaak van de velerlei ellende en scheuringen welke de Afscheiden Kerken teisterden. Het heeft voorts een kwade invloed geoefend in de theologie van Kuyper. Deze fantaseerde een begrip van een wedergeboorte, welke als een ingeplante levenskiem moet worden beschouwd, waarin bovendien ook nog weer een potentie en een facultas moesten worden onderscheiden. Ten gevolge daarvan kwam hij tot een ernstige vertekening van het sacrament van de doop en de constructie van een veronderstelde **wedergeboorte**, die grond is voor de doop. Ook construeerde men dikwijls een „**heilsweg**”, welke iets gans anders was dan een voorzichtige, eerbiedige, uiteenlegging in het denken van wat in de toeëigening des heils een één en ondeelbaar werk des Geestes is, namelijk ten dele iets dat **in de eeuwigheid**

plaats vindt, en ten dele een reeks van successief op elkaar volgende werkingen des Geestes in en acties van de wedergeboren mens. Welk een reeks van niet aan reële standen van zaken beantwoordende onderscheidingen heeft Kuyper voorts ten aanzien van de kerk geconstrueerd. Soms om bepaalde kerkelijke manipulaties een kwasi-theologische fundering te geven. Welk een desastreuze verwoestingen hebben voorts de z.g. objectieve preken, de preken over Gods woord als een de mens voorgeworpen en dus verintellectualiseerde waarheid, aangericht. Kil verstandelijk christendom, ongeestelijke intellectualistische hoogmoed, een niet ernstig nemen van de oproep tot geloof in het Evangelie en van de dreigingen Gods, een niet meer ten volle verstaan van de strijd des geloofs zijn daarvan het gevolg geweest.

En voor wie het huidige kerkelijke leven kent is het duidelijk, dat ook daarin allerlei intellectualisme rondspookt. Wie door vele gesprekken en betogen heen ziet, ontdekt telkens weer, dat men opereert met begrippen, terwijl men het daardoor aangeduide niet of maar zeer slecht ziet en dus ook niet voor sprekers en schrijvers leeft. Zo opereert men met begrippen omtrent God, de kerk, het verbond, de zonde, kortom alle mogelijke realiteiten. Maar men hoort de leegte daarachter. Er is niet het gegrepen zijn door de werkelijkheden van God, van zijn genade, zijn rijk. Dikwijls blijkt dat ook wel uit het leven.

Maar dat alles is nog niet de laatste ontwikkeling van het kwaad. Bekend is het woord: Wo die Begriffe fehlen, da stellt zu rechter Zeit ein Wort sich ein. Een denk-symbool heeft bijna steeds ook een daaraan beantwoordend woord-symbool naast zich. Het kan nu zó gaan: eerst wordt de werkelijkheid ingeruild voor het **gedachtenbeeld**. Maar na deze zonde wordt een **tweede** kwaad bedreven. Het veelvuldig uitspreken van bepaalde woorden en termen kan er toe leiden nu ook het denk-symbool in te ruilen voor het woord-symbool. Op de verduistering en de verdringing der werkelijkheid achter en door middel van denk-symbolen kan volgen een hanteren van woorden waarachter zelfs geen begrippen te ontdekken zijn. De mens is dan gedenatureerd tot een aminal loquax. Het goud der werkelijkheid is aldus ten slotte ingeruild voor woordkramerij, dat wil zeggen, voor iets waarvoor het paulinische woord schallend koper en klinkende symbaal nog een te flatteus epitheton is.

Wie het verwoestende kwaad van het intellectualisme in eigen leven en dat van mensheid en kerk heeft ontdekt, huivert er voor. Het is zonder meer een demonische macht. Want het is de tyrannie van de denkgod, de afgoderij met het verabsoluteerde denken. Het is een demonische macht omdat ze ons volledig boeit, zonder dat wij de ketenen voelen. Het is een langzaam werkend dodelijk vergif dat ons de waan geeft van een steeds toenemende gezondheid en kracht. Het is een verblindende, die de illusie geeft helder te zien. Een intellectualist acht zich wijs maar is dwaas. En is niet de grootste dwaasheid die welke de suggestie wekt bovenmate wijs te zijn? In de greep van het intellectualisme dromen wij er van rijkdommen te bezitten maar zijn we in feite straatarm. Het intellectualisme brengt zijn slachtoffers onder de hypnose nuchter te zijn, terwijl ze leven in een ononderbroken roes. U weet het: inge-beelde ziekten zijn bijzonder moeilijk te cureren — maar ingebeelde gezondheid is een even ongeneeslijke als gevaarlijke kwaal.

Met dit demonische gevaar van het intellectualisme worden wij nu in de studie van de theologie ononderbroken geconfronteerd. Studeren en dan speciaal theologische studie is niet in de laatste plaats een vechten tegen dit kwaad. Een vechten, dat niets minder is dan een worsteling des geloofs.

Ik kan over die strijd helaas niet veel meer zeggen. Een paar dingen moge ik daaromtrent nog even opmerken.

In de eerste plaats dit: onze studie moet — dat spreekt nu wel van zelf — zijn een studie van de werkelijkheid. Al ons ploeteren, nadenken, doordenken, overdenken, moet zijn een worsteling om de werkelijkheid in het zicht te krijgen. Het moet daarbij dus gaan om de kennis van de werkelijke levende

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Utrecht
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Secretariaat Geref. Persvereniging „Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Penningmeester van de Geref. Persvereniging:

Drs J. F. J. Lamet, Antilopelaan 2, Geldrop, post Eindhoven

Administratie: Slotlaan 220, Zeist

God en van de werkelijke Christus; van de werkelijkheden welke zij doen, geven, vragen. Dat is een zware opgaaft. Want het zit ons in het bloed bij de studie genoeg te nemen met een aantal mededelingen over en begrippen omtrent de werkelijkheid. U kent ze wel de lieden, die menen dat het van buiten leren van een handboek voor de kerkgeschiedenis, en het er in stampen van een compendium der dogmatiek hen op de bergtoppen der wetenschap brengt.

Het assimileren van een hoeveelheid zinnen uit een handboek en het zich eigen maken van wat begripmateriaal is ongetwijfeld veel gemakkelijker en gaat ook veel sneller in zijn werk dan het verwerven van echte kennis omtrent de werkelijkheid. Je kunt er ook veel vlotter mee redeneren en opereren. En bovenal: zo'n geassimileerd begrippencomplex is ook veel bruikbaar bij het oplossen van de problemen, waar je mee in aanraking komt. Je hebt dan geen last van een weerbarstige, ingewikkelde, werkelijke stand van zaken en van de levende gecompliceerde mensen. Neen, naar een simpel schema, met behulp van enkele vlotte, „strikt logische” conclusies, dat wil zeggen: met het hanteren van enkele „dussen” kunnen alle levensvragen in een ommezien worden opgelost.

Een echt theoloog is evenwel een man die bezeten is door de werkelijkheid. En zijn theologie is in de volle zin van het woord werkelijkheidstheologie. In een fraaie studie over Luther schreef Heinrich Bornkamm o.m.: „Luthers Glaube war **Werklichkeitsglaube**, ein Glaube der die Lebenswirklichkeit so nahm wie sie ist. Das Erste und Entscheidende, ist daher, dasz Gott für ihn **Werklichkeit** war”.

Maar even ernstig als de werkelijkheid van God nam Luther **alles** wat tot de werkelijkheid behoorde. Daarom ontmaskerde hij ook de zonde zó onbarmhartig als dat sinds het Nieuwe Testament niet was geschied. En hij deed dat, „weil Gott van uns die rücksichtslose Erkenntnis der Wirklichkeit verlangt”. En bovenal: Luther worstelde om de kennis van de werkelijkheid van Gods genade. Daarom ook preekte hij er over als slechts weinigen dat vóór of ná hem hebben gedaan.

Een tweede opmerking die ik wilde maken in dit verband is deze: Maakt U nimmer afhankelijk van enig theoloog, hoe goed en groot die ook moge zijn. Epigonisme gaat bijna altijd gepaard met intellectualisme, ja, is er misschien wel de kern van. Een echt en schriftuurlijk theoloog is gegrepen door de werkelijkheid Gods. En op zijn beurt grijpt hij die in zijn kennis, ook al begrijpt hij die nooit. En daarna vertolkt hij ze in zijn woorden.

Dat is alles levend, diep en echt. Het tintelt en schittert. En de echte **leerlingen** van zo'n theoloog spannen zich in om aandachtig na te gaan wat hun meester aan het licht bracht. Ze geven zich niet zonder meer gewonnen. Ze

controleren en critiseren en verwerken zelfstandig wat ze van hem hoorden. Zij zijn er hem dankbaar voor wat hij hun van de werkelijkheid deed zien. Ze geven hem de hoogste eer, die men een leermeester geven kan. Want ze erkennen hem als hun hulp bij het leren kennen van de werkelijkheid.

Maar de drom van **aanhangers** doet anders. Ze missen de energie, de capaciteiten, de ernst die voor zelfstandig onderzoek nodig zijn. Ze weten voorts te véél om te zwijgen en te weinig om te kunnen spreken. Hoe minder zelfstandig ze zijn, hoe gauwer ze zich uitleveren en gaan nabootsen. Het woord van de meester wordt hun een wet. Maar wat deze lieden produceren is steeds een erbarmelijke caricatuur van wat hun meester predikte. Wat ze zo doen is zo iets als het spelen van een monumentale fuga van Bach op een rammelend pierement.

En ten slotte: Wat vóór alles, wat uiteindelijk alléén nodig is om het kwaad van het

intellectualisme te overwinnen dat is het gaan „ad fontes” — het gaan tot de bronnen. Of beter gezegd: het gaan tot de bron. Dat is: tot het levende woord van God. Theologen en die het willen worden moeten, om met Calvijn te spreken, steeds aan de lippen van de Heilige Geest hangen. Want de machtige werkelijkheid van de levende God en van zijn alles overwinnende genade komen naar ons toe en leggen beslag op ons in het levende woord van God.

Daarom krijgen die voor ons gestalte en worden door ons gekend. Theoloog-zijn, evenals het predikant-zijn mijne heren, brengt vele smarten mee, in méér dan één opzicht. Maar het mogen gaan tot de bron is altijd weer een vreugde, een vreugde van geheel eigen orde, een vreugde die blijft tot in het eeuwige leven en daarvan het ondoorgrondelijk geheim is.

C. V.

Het kled zonder naad

I

In het evangelie naar de beschrijving van Johannes wordt in hoofdstuk 19 : 23 en 24 gesproken over het kled zonder naad van de Here Jezus. In de Statenvertaling staat: rok; de rok zonder naad. We citeren de woorden naar de nieuwe vertaling. „Toen dan de soldaten Jezus gekruisigd hadden, namen zij zijn klederen en maakten daarvan vier delen, voor iederen soldaat één deel, en zijn onderkled. Dit kled nu was zonder naad, aan één stuk geweven. Zij zeiden dan tot elkander: Laten wij dit niet scheuren, maar er om loten, voor wien het zijn zal; zodat het schriftwoord vervuld werd: Zij hebben mijn klederen onder elkander verdeeld en over mijn kleding hebben zij het lot geworpen”. Dat laatste schriftwoord staat in Psalm 22 : 19.

De betekenis van het griekse woord dat door de statenvertalers in onze taal werd weergegeven door „rok” en door de nieuwe vertaling door „onderkled”, staat wel vast voorzover mij bekend. Het woord chitoon is volgens de woordenboeken de naam voor het kledingstuk dat op het lichaam onder de bovenkleden werd gedragen.

Dr F. W. Grosheide vertaalt het in zijn commentaar op het evangelie naar Johannes ook zo en hij schrijft erbij, dat het een bijzonder stuk was, „wel door de vrouwen (waaronder rijke), die Jezus volgden, aan één stuk rond geweven en in liefde Hem aangeboden”. In een aantekening aan de voet van de bladzijde vermeldt hij nog, dat volgens Josephus, een bijzonderheid van de chitoon, het onderkled van de hogepriester was, dat hij niet uit twee stukken vervaardigd was. „Daaruit blijkt wel de bijzonderheid en kostbaarheid van Jezus kled”, aldus Grosheide.

Dit onderkled van de Here Jezus zou er nog zijn.

Het is in de zomermaanden niet ver van onze zuidoostelijke landsgrenzen geëxposeerd geweest. Er zijn tegenwoordig voortdurend zoveel tentoonstellingen dat het best mogelijk is, dat het U ontgaan is dat er tussen de vele tentoonstellingen één is geweest van een heel bijzonder karakter. Althans voor christenen, die de naam dragen van hun Heiland, Die hen heeft gekocht en vrijgemaakt van de schuld en van de macht van de zonde. De tentoonstelling was te Trier en is pas op de 20e september l.l. geëindigd. Nu zal het waarschijnlijk een aantal jaren duren voor dat het kostbare oude kledingstuk opnieuw voor het publiek tentoongesteld zal worden.

U begrijpt het al dat zulk een tentoonstelling uitgerekend, en ook alleen maar van roomse zijde te verwachten is. Voor mij ligt een krant uit het Zuiden van ons land, het Eindhovens Dagblad van 21 juli. Meer dan een hele pagina met veel foto's is gewijd aan deze merkwaardige expositie te Trier. Een van de dikke koppen luidt „Trier deze zomer in het teken van bedevaarten naar de Heilige Mantel”. In het artikel lees ik o.m. deze aanhef: „Jezus Christus is de Heer. Dit verheven motief werd door de bisschop van Trier, mgr Matthias, weer aanleiding om voor de tweede maal in deze eeuw de gelovigen in groten getale naar zijn oude, Romeinse stad

aan de Moezel te trekken om er te komen bidden voor de eenheid van de Kerk, waarvan de naadloze Heilige Mantel van Christus het symbool is”.

Het stuk vervolgt: „Want deze stad kan zich gelukkig prijzen deze heilige en door de eeuwen heen hartstochtelijk vereerde relikwie binnen zijn muren te mogen herbergen. Met dit bna tweeduizend jaar oude gewaad als middelpunt en als doel zullen ook dit jaar weer, naar thans reeds vaststaat vele honderduizenden katholieken de reis naar Trier ondernemen. Bizarrelijk gelukkig prijst men zich hier bovendien dat Paus Johannes XXIII besloten heeft een oecumenisch concilie te houden, omdat men er een gelukkige coincidentie in ziet dat de bisschop van Trier reeds in 1957, voordat dit besluit dus genomen werd de huidige bedevaarten aankondigde”.

U ziet uit deze hooggestemde woorden enkele dingen naar het schijnt, met grote zekerheid naar voren treden. Dit, dat het zeer oude authentieke onderkled, dat de soldaten op Golgotha verloot hebben er nog is. U ziet ook dat men het niet onderkled, maar mantel noemt, misschien een slip of the pen, misschien een blijk van de bij de roomsen als het over heilige dingen gaat, vaak optredende, verregaande nonchalance. Het lijkt bij zo'n expositie al gauw een winstgevende zaak voor de Vereniging voor Vreemdelingen Verkeer en dan kijk je niet zo nauw als de zaak maar geld in het laadje brengt. U ziet ook, dat de tentoonstelling van de „Heilige Mantel” niet in verband wordt gebracht voor dit keer, met eventuele wondergenezingen maar wel, en dat zeer geaccentueerd, met het door de nieuwe paus aangekondigde oecumenisch concilie. Aan de „mantel” wordt een oecumenisch ideaal verbonden, met name door de paus zelf, in een pamflet van de heilige Vader, dat te Trier aan de bezoekers van de tentoonstelling werd aangeboden. We hopen in een volgend artikel aan deze kant van de zaak expresselijk enige aandacht te geven. En voorts Rome zou Rome niet zijn als er geen aflaatmogelijkheden bij te pas werden gebracht. Dit laatste wordt niet genoemd in het boven door mij geciteerde. Maar het Eindhovense blad laat niet onvermeld, dat het gaat om het „religieuze karakter” van de bedevaarten naar Trier. De leiding raadt dan ook ten zeerste af om er een vacantiereis van te maken. „Zij roept alle gelovigen, die de volle aflaat willen verdienen op om reeds in hun eigen parochiekerk te gaan biechten en in Trier het H. Sacrament te ontvangen, waarvoor bijna onophoudelijk de gelegenheid zal bestaan”.

We gaan nu eerst eens kijken naar de zekerheid die men meent te hebben voor de identiteit van het oude kledingstuk dat van de zomer te Trier is geëxposeerd met het onderkled, de chitoon, van de Here Jezus, waarover de apostel Johannes in zijn evangelieverhaal heeft geschreven, dat de soldaten het verloot hebben.

Hoe staat het met de zekerheid dat het oude kledingstuk in de kathedraal van Trier,

de chitoon van de Here Jezus is? Weet men dat? En hoe weet men dat? Wat voor historische overwegingen kan men aanvoeren voor de juistheid van deze mening?

Rome zelf maakt het ons in dit opzicht niet moeilijk.

Het erkent bij voorbaat dat „de meest deskundige experts van Triers religieuze schatten” onomwonden toegeven „dat de historische echtheid niet met zekerheid te bewijzen valt”.

„Ha”, denkt U! „Neen”, zegt Rome, „dat zegt niets”. „Dit vermindert de waarde van de heilige Mantel echter in geen enkel opzicht”. Ja, dat staat er zo. **In geen enkel opzicht.** Dit is een redeneertrant uit een wereld waarin wij, reformatorische christenen, volkomen vreemd staan. In geen enkel opzicht! Wij zouden zeggen: Als de historische echtheid **niet met zekerheid** valt te bewijzen dan heeft het oude kledingstuk geen enkele waarde. Het zou immers juist zijn waarde krijgen **indien** bewezen kon worden of althans zeer aannemelijk kon worden gemaakt dat het kledingstuk in Trier **werkelijk** door de Heiland gedragen zou zijn. Wat hebben we eraan of er een of ander oud kledingstuk ons wordt vertoont als van-de-Here-Jezus, als we niet weten dat het ook zo is. Als we met stellige zekerheid wisten, dat het zijn kled was, neen dan zouden we nog niet knielen bij zo'n kledingstuk. Ons hart zou wel kloppen van ontroering, maar knielen? Nee. Waarom niet? Wel omdat we te goed weten dat onze zaligheid en onze welvaart in geen enkel opzicht iets te maken heeft met zulk een kledingstuk. Onze verlossing is bewerkt door Hem, Die het kledingstuk tijdelijk heeft gedragen. En onze verlossing wordt gegarandeerd door Hem Zelf, Die nu in de hemel lééft. Die ons hoort en ziet. Die onze Voorspraak is bij de Vader.

Laat ik U het gehele desbetreffende citaat uit het Eindhovens Dagblad eens laten lezen. Hier is het:

Echt of niet echt?

Toen de bisschoppen van Trier, dr Matthias Wehr, op Oudejaarsavond 1957 aankondigde dat hij het besluit had genomen om de Heilige Mantel in het jaar 1959 weer tentoon te stellen ontstond er de gebruikelijke en ten dele onverkwikkelijke discussie over de echtheid van deze relikwie. Bepaalde kwaadwilligen spraken van een moedwillig bedrog, maar zij schoten hun doel voorbij, want zelfs de meest deskundige experts van Triers religieuze schatten geven onomwonden toe dat de historische echtheid niet met zekerheid te bewijzen valt. Dit vermindert de waarde van de H. Mantel echter in geen enkel opzicht. Niet alleen lijkt de christelijke overlevering hoogst betrouwbaar te zijn als bewijs, maar daarenboven ontleent de relikwie een mystieke waarde aan het feit dat hij alleen al door eeuwenlange hartstochtelijke verering van ontelbare geslachten geheiligd werd, zoals kerkelijke persoonlijkheden met stelligheid van religieuze voorwerpen beweren.

U ziet het.

De „christelijke overlevering” lijkt hoogst betrouwbaar.

Over deze betrouwbaarheid van de overlevering in casu kan men ook heel anders denken. Ook daarop zet Rome zich niet vast. De relikwie ontleent een „mystieke waarde aan het feit dat hij alleen al door eeuwenlange hartstochtelijke verering van ontelbare geslachten geheiligd werd”.

Dat is dan het laatste bolwerk in deze.

En dit laatste bolwerk is magisch van aard. Wat onze vaders in de eeuw der reformatie, naar mij voorkomt, terecht als bijgeloof hebben verworpen en gevaarlijk geacht voor de kerk. Magie. Bijgeloof. Dat kunnen we niet wegpraten, alleen maar verwerpen. Het is een van de vormen waarin het heidendom zijn bestaan manifesteert. Dat is dan het bolwerk waarop Rome zich terugtrekt als de schans van de historische echtheid bezwijken moet en als de tweede schans van de christelijke overlevering ook niet houdbaar mocht blijken.

In ons volgend artikel hopen we de betreffende overlevering eens te bezien.

J. Meester.

BOEKBESPREKING

Prof. Dr. K. J. Popma,
Levensbeschouwing.

Opmerkingen naar aanleiding van de Heidelbergse Catechismus. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam, 1958.

Het is niet gemakkelijk een zakelijke typering van dit boek te geven.

Om méér dan een reden.

Vooreerst wordt er enorm veel in aan de orde gesteld. Wie de geschriften van Popma kent, vindt hier een massa terug van wat hij vroeger schreef. Neen, laat ik dat er aanstonds bijvoegen, allermint als herhaling! Veeleer spreekt het alles van verdiept inzicht en steeds rijper en wijder wordende kennis. Behalve dit reeds min of meer bekende ontvangt men bovendien ook heel veel nieuws. De bonte veelkleurigheid van dit boek vindt haar oorzaak in de opzet van de schrijver. Hij wil met zijn geschrift de behulpzame hand bieden bij de verdieping, de groei, de zuivering van de christelijke levensvisie, de christelijke levensbeschouwing. Dat wil zeggen: hij wil zijn lezers helpen bij het vormen van een uit de Schrift opgekomen, aan de Schrift genormeerde, kijk op de plaats, de taak, de arbeid, de strijd, de vreugde, de verwachting, de toekomst van mens en mensheid. Maar juist daarom komt in dit boek zoveel ter sprake. Dat moest ook. De schrijver had zelfs nog wel meer aan de orde kunnen stellen. Is er iets in de kosmos dat boutter, gecompliceerder, boeiender is dan de mens en het menselijke leven?

Deze veelheid en veelkleurigheid van de besproken „stof”, maakt het echter bijna onmogelijk de inhoud van dit boek in een korte karakteristiek zakelijk samen te vatten.

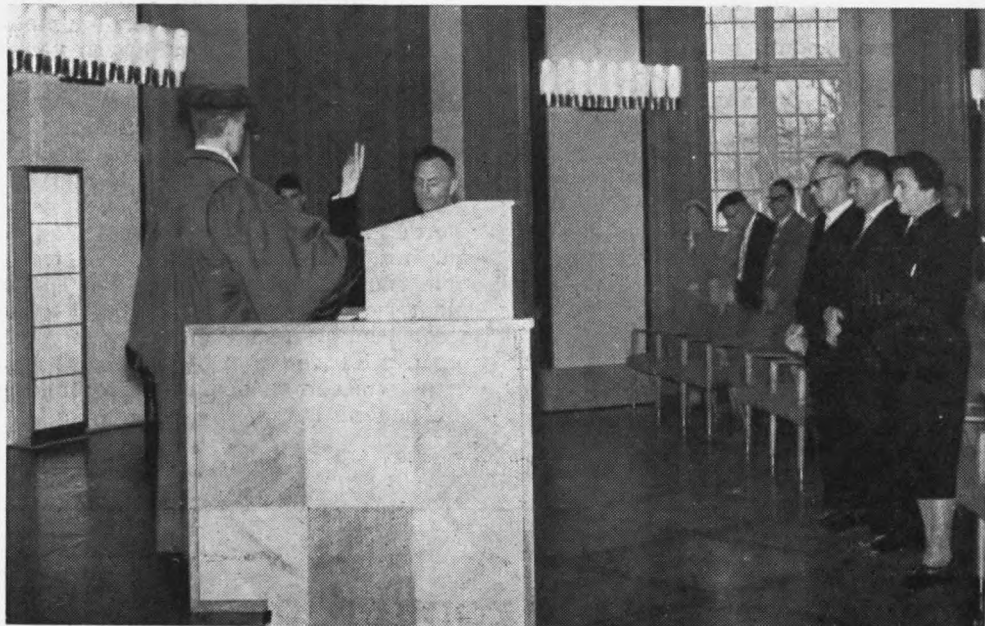
Daarbij komt nog wat. Dit boek van Popma is een dóór en dóór persoonlijk boek. Ik bedoel daarmee dit, dat de schrijver daarin en daardoor voor de dag komt precies zoals hij is. Hij stort er zijn hart geheel en zo direct mogelijk in uit. Diplomatie, berekening, handigheid, slimheid waren hem bij het schrijven ervan ten emale vreemd. Er zijn auteurs, die zich in hun boeken als onzichtbaar bewegen achter een scherm van strakke, onpersoonlijke objectiviteit. Er zijn er die van terzijde steken geven; die hun „vijanden” aanvallen zó, dat ze persoonlijk buiten schot blijven. Die door een ander of b.v. door de geschiedenis laten vertellen wat ze zelf niet durven uitspreken. Kortom: er zijn lieden, die bij hun schrijven er steeds op bedacht zijn zichzelf te sauveren. Van dit alles is bij Popma's boek geen sprake! Hij treedt er in op zijn lezers toe zo open en ondubbelzinnig als maar mogelijk is. Hij kijkt de mensen recht in de ogen en zegt hun precies waar het zijns inziens met hen op staat. Hij geeft zich in dit boek helemaal bloot. Dat is in een verpolitiekte, verkrampte wereld een hachelijk ondernemen! Maar voor ieder die waarheid en oprechtheid liefheeft een verademing. Deze eigenaardigheid van het boek maakt het een recensent evenwel ook weer moeilijk de inhoud ervan te karakteriseren.

Wat het voorts ook moeilijk maakt de inhoud van dit boek uitgebalanceerd te omschrijven is wat men zou kunnen noemen het zeer verschillende niveau van de onderscheidene onderdelen daarvan. Of, anders gezegd: van het verschillend relief dat deze vertonen. Men vindt er fragmenten in waarin met de diepste levensvragen wordt geworsteld. Stukken, die alleen bij zeer geconcentreerde aandacht kunnen worden verstaan. Maar er komen ook pericopen in voor, die ons aandoen als het vrolijke, onbevengene lied van een kind, dat in ongecompliceerde en pure blijdschap zijn liefde tot zijn Vader uitzingt en de vreugde van het te mogen wandelen aan zijn hand.

Ja, een eenheitliche typering van dit zo voluit popmaïaanse boek te geven is moeilijk. Maar we treuren er niet om.

Integendeel, deze eigenaardigheid geeft aan het boek juist zijn grote bekoring. Als je het leest is het alsof je in een park wandelt, waarin je steeds opnieuw getroffen wordt door een verrassende doorkijk, een prachtige bomengroep, een kleurrijke bloemencombinatie, een verrukkelijke waterpartij en waarin zich hoogten bevinden waar je geboeid

EEN SCHONE DAG

Prof. Doekes legt de doctoren-eed af

Het was dinsdag 10 november een schone dag voor onze Kerken, de Theologische Hogeschool en Prof. Doekes. Want op die dag promoveerde onze dogmaticus in Munster tot doctor in de theologie.

Een verslag van dit gebeuren behoeven we niet te geven. Dat heeft reeds in onderscheidene kranten gestaan.

We willen hier alleen onze grote blijdschap en dankbaarheid uitspreken, dat God aan Prof. Doekes het voorrecht schonk deze bekroning van zijn studie te mogen bereiken.

Onopgemerkt, rustig en stoer heeft Prof. Doekes, ondanks allerlei moeilijkheden en tegenslagen, dóórgezet en deze „hoogste eer” verworven.

En dat op zeer eervolle wijze.

Op de hem uitgereikte doctorsbul leest men, dat hij „mit seiner Dissertation „Der Heilige Quadoš und Hagios in der reformierten Theologie des 17 und 18 Jahrhundert” einen wertvollen Beitrag zur Kirchen- und Theologiegeschichte geleistet und damit wichtige Wurzeln des geistlichen Lebens der Niederlande aufgedeckt und die mündliche Prüfung summa cum laude bestanden hat”.

De liturgie van een promotie aan de Munsterse Universiteit is een geheel andere dan die der Nederlandse Universiteiten.

De dekaan van de theologische faculteit, in kleurige toga, kwam met de promovendus de grote, prachtige aula van de universiteit binnen. Hen volgden de andere theologische hoogleraren — gekleed in een simpel colbert-costuum! Na een korte toespraak van de

dekaan, Prof. Stupperich, volgde de eigenlijke promotie. Vooraf moest Prof. Doekes de doctoreneed afleggen. De formule daarvan is: „Ik beloof en verbind mij de leer des evangelies standvastig te zullen voorstaan en een leven te zullen leiden een christen-theoloog waardig”. De promotie bestond in het voorlezen van de doctorsbul waaruit we een gedeelte citeerden.

Na de promotie kreeg de pas gepromoveerde gelegenheid metterdaad als doctor theologie op te treden.

Hij deed het met het uitspreken van een rede over de leer van het verbond, zoals deze door de gereformeerde theologen werd ontwikkeld. In een glashelder betoog gaf Prof. Doekes een duidelijk beeld daarvan. Zijn rede culmineerde in een korte uiteenzetting van de strijd, welke in de veertiger jaren in de Nederlandse Gereformeerde Kerken over het verbond werd gevoerd. Het was een aangrijpend gebeuren dit betoog — het was tegelijk een getuigenis! — in de aula van een Duitse universiteit te mogen horen. De drie à vierhonderd bezoekers zullen dit uur nimmer vergeten!

Inderdaad, 10 november was een goede en blijde dag voor onze Kerken, de Theologische Hogeschool en Prof. Doekes, een geschenk van onze Hemelse Vader.

God zegene Prof. Doekes en stelle hem tot een rijke zegen voor zijn kerk in ons Vaderland.

C. V.

wordt door wijde luchten en verre horizons.

***

Als men mij de vraag zou stellen: welke kracht dit boek in heel zijn opzet en inhoud doorgloeit en beheerst dan zou mijn antwoord zijn: het rotsvaste geloof in het in de Schrift tot ons komende, volstrekt betrouwbare, woord van God.

Dit feit geeft aan dit boek, speciaal als het werk van déze auteur een bijzondere betekenis.

Er wordt in onze tijd allereerste geklaagd over de gereformeerde intelligentia. Daarin, zo beweert men, is dominerend een ernstige onverschilligheid voor de dingen van Gods koninkrijk en kerk. Onder de intellectuelen heerst ook veel onkunde ten aanzien van het woord van God. En zij, die nog wel enige belangstelling daarvoor koesteren worden zó geabsorbeerd door andere dingen, dat van een intens onderzoek daarvan, een zich inleven daarin, weinig komt. Men maakt zich van het onderzoek daarvan en van de confessies der kerk ook wel af met de opmerking: dat is theologie en daar doe ik niet aan; of: daar heb ik geen verstand van! Maar zie, nu komt opeens dit boek! Een boek van een man, die classicus is, zich daarna op de wijsbegeerte wierp en daarin thans een professoraat bekleedt en die blijk geeft vóór alles en rusteloos Gods woord te bestuderen, een inderdaad

indrukwekkende kennis daarvan blijkt te bezitten, en die wat hij zo aan kennis en inzicht verwierf wil dienstbaar maken aan de opbouw der kerk! Dit is iets, dat in een tijd waarin de christelijke academici zo dikwijls teleurstellen als het gaat om de strijd der kerk en des geloofs, de volle aandacht verdient en ons bij voorbaat dankbaar maakt voor dit boek.

En daar komt nog wat bij.

Prof. Popma heeft, zoals hij zelf zegt en zijn boek op nagenoeg iedere bladzijde toont, een diepe bewondering voor de Heidelbergse Catechismus! Dat is in onze tijd misschien nog „vreemder” dan zijn grote bijbelkennis. En deze liefde is allermint platonisch. Hij heeft de „oude Heidelberger” opgegeten! En de zorg, het leed daarover, dat men de catechismus in onze dagen niet meer verstaat, dat de toon van de catechismus vandaag zo weinig wordt gehoord, en dat men niet beseft, dat het heidelberger leerboek tot de meest eigenlijke schatten van onze beschaving behoort, drong hem ertoe dit boek te schrijven. Het wil op zijn wijze meewerken aan een feitelijk en zakelijk eerherstel, een verdieping, van het onderwijs uit en naar Gods woord, zoals de kerk dat in deze catechismus gaf en geeft.

Ja, dit is naar mijn overtuiging het meest waardevolle van dit boek, dat het geboren werd uit een innig en sterk geloof in het woord des HEREN en zich dienstbaar wil

stellen aan het door de kerk door middel van haar catechismus gegeven onderwijs daarin. Zó wil het het woord des HEREN vertolken over de dingen van het mensenleven.

* * *

Over het Woord Gods der Schriften zegt Popma prachtige dingen.

Ik wil er hier iets van releveren.

De unieke band tussen de levende God en zijn levend, door de Schrift tot ons woord tekent hij o.a. met deze fijne woorden: De Heilige Schrift is „blijk van het toespreken Gods, misschien beter: ...de levende Schriftwording van de toesprekende God Zelf”. (blz. 12).

Over de relatie van de Schrift en Jezus Christus en omgekeerd horen we dit: Voor „de kennismaking met Jezus Christus hebben we de gehele Bijbel, de leer van de Heilige Schrift als onbegrijpelijke totaliteit-voor-het-geloof nodig. Daarom kunnen we zeggen, dat de Bijbel ons niets anders te leren heeft dan Jezus Christus: dat het enige doel van de leer van de Heilige Schrift is, een altijd weer dieper en helderder kennismaking met Jezus Christus”. (blz. 136). Zó vertolkt Popma de typisch-reformatorische, de echt Schriftuurlijke visie dat het in de Schrift in de eerste plaats gaat om de kennis van Jezus Christus. En dat Jezus Christus zich niet anders te kennen geeft dan in de Schriften. Nooit kwam God anders tot de mensen dan in Christus. Nooit stichtte Hij gemeenschap met de mensen dan door Christus. Nooit gaf Hij hun enig goed dan in Christus. En daarom spreekt het woord des HEREN, ook zoals het in de Schrift tot ons komt, het woord waarin en waardoor God tot de mensen komt en onder hen verkeert, overal en vooral van Jezus Christus.

Over het typisch karakter van het woord Gods zegt Popma o.a. het volgende: „Het Woord Gods is een bevel, het is Gods liefde-bevel, waardoor Hij ons bevélét, alles te geloven wat Hij ons in Zijn Woord belooft. Het Woord van God is geen verhaal, al is het verhaal-element er in verwerkt (en dan ook als verhaal-omtrent-feiten); het is geen mededeling (al heeft het secundair-mededelende aard) die als zodanig zou vrij laten; het is een bevél — het is een bevel van liefde. Het bereikt allereerst de kerk van Christus, maar daardoor ook alle individuele leden van die kerk. Het Woord Gods is niet een argument of een document, al argumenteert o.a. de apostel Paulus zeer veel en al zijn de Bijbelse geschiedenissen zonder enige twijfel documenten, die geen historicus missen kan; maar het Woord Gods betekent dat God spreekt, toespreekt, van zeer nabij; bevelend toespreekt in liefde. Het woord „liefdebevel” wil aanduiden, dat Gods bevel uit Zijn liefde voortkomt en Zijn liefde vertegenwoordigt. Reeds dat het bevél is, is liefde; als Hij alleen maar aanbod, zou Hij ons in verlegenheid brengen; maar nu Hij gebiedt, maakt Hij het ons gemakkelijk, want onder zulk een gebod kunnen we niet uit komen, zulk een gebod baant zelf al de weg die we te gaan hebben, en dit gebod garandeert ook, dat onze zwakste poging wel zal gelukken”.

In deze woorden wordt op prachtige wijze vertolkt wat de Heilige Schrift door woorden als „prediken”, „evangelie”, „wet” enz. zeggen wil. En het is voor Gods volk inderdaad een kwestie van zijn of niet-zijn dat het dat verstaat, er uit leeft.

Sprekend over het geloof zoals Zondag 7 dat omschrijft, namelijk dat dat is een „alles voor waarachtig houden wat God ons in Zijn Woord openbaart” en tegelijk, daarmee, daarin, daardoor een „vast vertrouwen dat mij vergeving der zonden, eeuwige gerechtigheid en zaligheid van God geschonken is, merkt Popma op: „Maar het gaat alléén door dat Woord, d.w.z. God geeft Zijn heil alleen langs de weg van Zijn in liefde bevelend toespreken”. En dan gaat hij zo verder: „Dit houdt verband met het innig samengaan van Gods Woord en Gods Geest. Als Gods Woord beveelt, doet God dat door Zijn Geest; en als die Geest ons overtuigt en daardoor onze houding tegenover de bevelende God tot een gehoorzame houding maakt, doet Hij dat uitsluitend door Gods Woord als zijn instrument. De Levensgeest van God te ons waart is Zijn bevel, en Zijn bevelend Woord is vól van die Geest. Gods Woord als de waarheid vasthouden en bewaren is hetzelfde als op Hem ver-

trouwen als onze Vader in Christus”. (blz. 164).

Voor deze opmerkingen zijn we zeer dankbaar. Want ze geven op voorbeeldige wijze een essentieel moment van wat God zelf omtrent zijn schriftgeworden woord zegt. Het is daarom en zo ook een tekening van een wezenlijk aspect van de prediking der reformatoren Luther en Calvijn.

* * *

Omdat het woord der Schriften dit karakter, deze functie en kracht bezit, is het eerste en voornaamste in het leven der mensen het lezen, het bestuderen, het in-zijn, en het blijvend, in de Heilige Schrift.

Popma zegt het met alle klem. „Wij gebruiken de Bijbel nooit te veel en nooit genoeg... Heel veel (soms zou men bijna zeggen: alle) activiteit van Christenen op het gebied van staatkunde en wetenschap en kerk en bedrijf en kunst en opvoeding wordt met onvruchtbaarheid geslagen, doordat de werkers te kort schieten in Bijbelgebruik. **En in zoverre als er sprake is van tekort in Bijbelgebruik, is er sprake van Bijbelcritiek.** Verwaarlozing en critiek zijn hier innig verwant en vaak hetzelfde”. (blz. 209).

Wie b.v. „in zijn filosoferen zich buiten de wijsheid der Schrift wil houden door maar domweg te decreteren „o nee, dat is theologie”, staat al op de weg van speculatie, van willen weten wat geen mens weten kan. Wij kunnen in de verzorging van onze levensbeschouwing (en van onze filosofie) nooit genoeg Bijbelkennis gebruiken. Een filosofie, die zo weinig mogelijk Bijbelkennis wil invoeren en daarbij toch Bijbelgetrouw wil heten, verloochent haar taak en vernietigt zich zelf”. (blz. 253).

Scherp keert Popma zich tegen iedere denigratie van het Godswoord der Schriften. Tegenover lieden die minachtend over dat Schrift geworden woord spreken en in verband daarmee de term dode letter hanteren, merkt hij op: „Men noemt de nauwgezette aandacht voor het Schrift geworden Woord wel eens aandacht voor de dode letter, terwijl men dan de levendmakende Geest opvat b.v. als inwendig licht, een subjectivistische figuur, waarin de mens als eigen wetgever optreedt en zo zich zelf leiding waant te geven. Maar juist zulk een inwendig licht is een factor die op hetzelfde niveau staat als de dodende letter. Want juist door een persoonlijke toeëigening van het Woord Gods, door een usurpatie van de Woordopenbaring, die men wil inlijven in de subjectiviteit van het Joodse volk, hebben deze Joden van het levende Woord een dodende letter gemaakt”.

Met scherpe, uit het verstaan der Schriften geboren, visie onderkent Popma dit dodelijk gevaarlijk misbruik der Schrift, dat zijn verwoestend werk verricht veelal achter een gevel van „orthodox” Schriftgeloof.

Staande in dit Schriftgeloof voert Popma nu een verbeten strijd tegen alle autonomie, of anders gezegd: alle subjectivisme, dat revolutie is tegen de almachtige, genadige God, speciaal zoals het optrad en optreedt in de kerk des Heren.

Doch daarover in een volgend artikel.

C. V.

„VAN KRACHT TOT KRACHT” (II)

Enkele opmerkingen naar aanleiding van het boek van A. A. Basoski.

Als ik zeg, dat de stellige vanzelfsprekendheid, waarmede Basoski in zijn boek verband legt tussen wandel naar Schrift en belijdenis en de Gereformeerde actie niet overtuigt, moet men mij niet verkeerd begrijpen.

Voor de schrijver is die vanzelfsprekendheid vanzelfsprekend. Uit eigen ervaring weet ik, dat voor vele broeders, voor wien het Gereformeerd Gezinsblad even gezaghebbend is als de Standaard dat voor de Anti-revolutionair was in Kuypers dagen, de zaak ook zo ligt. Die mening kan ik respecteren, al deel ik haar niet. Vanwege die stellige vanzelfsprekendheid, vraagt men soms van onze predikanten, dat zij de zaak van Gereformeerde school, pers en organisatie „op de kansel” en van onze ambtsdragers, dat zij die zaak op huisbezoek ter sprake brengen.

Naar mijn overtuiging moeten wij dat niet van onze predikanten en ambtsdragers vragen. Wij mogen dat ook niet doen en als wij het toch doen, bewijzen wij de Gereformeerde actie een kwade dienst.

Ik wenste wel, dat al onze predikanten, ambtsdragers, professoren en studenten even overtuigd waren van de noodzaak van Gereformeerde actie, als Basoski en ik. Maar om die broeders zover te krijgen, zullen wij toch andere argumenten moeten aanvoeren, dan die van Basoski.

Eveneens wenste ik, dat al de Gereformeerden even overtuigd waren van de noodzaak van Gereformeerde actie, als Basoski en ik.

Maar ik weet zeker, dat ik die broeders eerder erger, dan overtuig, als ik hen Basoski's boek ter lezing geef.

Met vriendelijkheid, met liefde en met geduld, met ootmoed en niet in de laatste plaats met eerlijke erkenning van eigen publieke tekortkomingen en dwaasheden, zal ik de broeder moeten winnen voor de Gereformeerde actie, door te wijzen op het niet te loochenen feit, dat wij in de oude organisaties en partijen, vanwege het principiële en organisatorisch samenwerkingspatroon, de actuele problemen nooit kunnen en mogen benaderen als Gereformeerden.

Ik zal hem moeten overtuigen, dat dit samenwerkingspatroon, hetwelk zijn geestelijke wortels vindt in bepaalde theorieën betreffende de relatie tussen de z.g. Bijzondere en Algemene Genade, zelfs een opzichzelf aanvaardbare basis als b.v. „Gods Woord” of „de grondwaarheden der hervorming”, door de gedwongen vrijheid van interpretatie, krachteloos en dus waardeloos maakt.

Ik zal moeten aantonen, dat de principiële structuur van de algemeen christelijke of christelijk nationale organisaties, het zoeken en vinden van eigen Gereformeerde levenshouding niet alleen belemmert, maar zelfs onmogelijk maakt.

Ik zal moeten aantonen, dat het Gereformeerde kerkvolk, door zijn jarenlange verkeer in deze organisaties, z'n eigen aard en z'n eigen stijl verloren heeft.

Maar als ik zo en daarom pleit voer voor de uitgesproken Geref. actie voor school, pers en organisatie, behoeft ik niet het ethisch conflict te hanteren op de wijze waarop het dikwijls gehanteerd wordt.

Als ik zo pleit voor Gereformeerde actie, kan ik het goede in de oude organisaties waarderen en behoeft ik niet met argusogen te speuren naar werkelijke of vermeende symptomen van verval bij anderen.

Als de zaak van de Gereformeerde actie een zaak van gebed en roeping is komt het geduld en de ootmoed vanzelf.

En het zijn deze twee dingen, die wij bij de strijd voor Gereformeerde actie nodig hebben.

Ootmoed, omdat ondanks gebed en roepingsbesef, de broederliefde soms zo klein en de dwaasheden zo groot zijn.

Geduld, omdat wij weten, dat een traditie van bijna driekwart eeuw niet in enkele jaren gebroken kan worden.

Maar nooit mag in ongeduld de strijd voor de Gereformeerde actie geforceerd worden door er een kerkelijke zaak van te maken.

Ik zeg niet, dat de kerk met de organisatie niets te maken heeft.

De kerk heeft ook met het huwelijk te maken, maar daarom is het huwelijk nog geen kerkelijke zaak. Het huwelijk is een zaak tussen twee mensen.

De zaak van school, pers en organisatie, is een zaak van de gelovigen en hun ambt.

Wij moeten nuchter zijn. De ambten in de kerk zijn er niet om na te gaan welke krant de broeder leest en van welke organisatie hij lid is. En de ambtsdrager moet wel dubbel voorzichtig zijn in het aanprijzen van kranten en organisaties.

De kerk heeft alleen na te gaan of de broeder trouw is in datgene waarvoor de kerk zelf verantwoordelijk is en waarin zij zeggenschap heeft. Woordbediening en catechisatie.

Voor de inhoud van een krant en voor de daden van een organisatie, draagt de kerk geen verantwoordelijkheid, zij heeft daar ook geen zeggenschap. Welnu, dan is het wijs, als de kerk zich daar buiten houdt.

Daarmede is niet alles gezegd, maar m.i. toch wel voldoende om aan te tonen, dat het niet gewenst is om het ambt in de kerk voor het kranten- of organisatiekarretje te spannen, hoe gaarne wij ook zouden willen dat dit karretje reed.

Toen in de verwarring van na de bevrijding vele arbeiders het loze spel van de communisten met de E.V.C. niet dóór hadden, is er — en ik ben daar dankbaar voor — door de kerkelijke ambtsdragers gewaarschuwd. Maar

ik heb ook nog herinneringen aan de vooroorlogse tijd van kandidatenovervloed, toen ambitieuze, op beroep prekende kandidaten, die bij de gemeente een goede beurt plus indruk wilden maken, van hun preken soms politieke propagandaredevoeringen maakten. Ook toen hadden vele broeders het gaarne alzo. Die vele broeders werden gesterkt in hun politieke overtuiging, de gemeente echter, werd maar weinig gesticht. Wij moeten oppassen niet weer in het spoor van deze dwaasheid te treden.

De lezer, die mij nu gaat verwijten, dat dit geen boekbespreking is omdat ik tot hiertoe bijkans niet anders gaf dan m'n persoonlijke mening over diverse zaken, heeft gelijk. Echter, in het begin heb ik al gezegd, dat ik niet kon volstaan met een bespreking van Basoski's boek, waarbij de mening der recensent niet uit de verf komt. Hoe graag had ik gewild, dat ik mij uit volle overtuiging achter Basoski's pleidooi voor de Gereformeerde actie voor school, pers en organisatie had kunnen stellen.

Maar, hoe ná de zaak van de Gereformeerde actie mij aan het hart ligt, hoe groot mijn achting en sympathie voor broeder Basoski is; t.a.v. de motieven der Gereformeerde actie verschillen wij blijkbaar van mening. En ik vrees, dat daarbij meer in het spel is, dan het leggen van accenten.

Nu wil ik dat verschil van mening niet al te tragisch opvatten. Vanwege de Christelijke Vrijheid, die vooral in een Vrijgemaakte Kerk zou moeten bloeien, zijn er vele meningen die ik respecteer, zonder het er mee eens te zijn. En dat plezier moet de andersdenkende broeder mij dan ook maar gunnen en er bij bedenken, dat de drukking der melk de kostelijke boter voortbrengt.

Ik geloof, dat ik Basoski's boek en voordien z'n Gezinsbladartikelen, goed gelezen en ook goed begrepen heb.

Wat Basoski alzo schrijft over het thema: voortvaren tot de volmaaktheid — en daarover schrijft hij zeer veel — zou ik hem niet graag nazeggen.

De gevolgtrekkingen welke hij maakt n.a.v. dat voortvaren inzake de prediking en het strijden voor Gereformeerde school, pers en organisatie, gaan mij te hoog en reiken mij te ver.

De vele bladzijden die over het thema „voortvaren” handelen staan voor mij vol vraagtekens.

Bijvoorbeeld: met instemming citeert Basoski wijlen prof. Fabius, die ergens over het Gereformeerde zijn dit moet hebben geschreven: „Men noemt zich wel Gereformeerde maar het werd niet tot een erenaam, die men met innige dank zou willen uitjubelen; ook wijl daarin iets ligt van dat niet maar blijven staan bij de eerste beginselen, van het voortvaren tot de volmaaktheid; van dat rijker inzicht, die hogere trap van kennis waartoe des Heeren Geest ons in genade voerde. De Gereformeerde belijdenis is het vaandel, dat wij niet oprollen, maar in geestesvrolijkheid wapperen doen”.

Zulke typische voorbeelden van gezwollen 19de eeuwse proza moesten wij maar niet meer ophalen. Laten de burens het maar niet horen!

Basoski geeft nog wel meer citaten van Fabius, waarvan ik niet weet in welke omstandigheden Fabius ze schreef, maar die in ieder geval kwalijk passen in onze tijd.

Wij zijn nuchterder en eerlijker geworden en dat is winst.

Wormer.

Jac. Wijnands.

„EEN KETEN VAN VRAAGTEKENS, GESPANNEN OM VIJF WEREDDELEN”.

II

Europa.

„Verbeter de wereld, begin bij U zelf”.

Europa willen verbeteren, houdt in, dat Europa er minder goed aan toe is. Wie zal het ontkennen? Bouman stipt ergens een Europa-centrische hoogmoedshouding aan. En daar zit een kern van waarheid in zijn critiek. Of een Amerikaan niet „Amerikacentrisch” is, en een Aziat niet zijn „werelddeel” in 't middelpunt plaatst? Daar hebben we, sprekend over Europa, niet in eerste instantie mee te maken.

Het zijn sterke benen, die de weelde kunnen dragen van eeuwenlang de toon aangeven op allerlei gebied. En dit gaat spreken, als er geen cultuurkracht meer achter zit, die een hoge positie kan rechtvaardigen. Overigens

Saoel

van Anthonie Stolk

*Bij 't speelse spel der snaren
zing mij. Zing mij uw zangen
van eindeloos verlangen
naar God. Zing van altaren.*

*Zing. Zing van offerdieren,
van bloed in rode stromen.
De wreker zal niet komen.
Offer de laatste stieren*

*voor mij, Saoel, die vrede
zocht voor zijn volk. Uw ogen
zijn droevig, zielsbewogen.
Treurt ge om ver verleden,*

*David, mijn vriend, om jaren
van voorspoed in vrouwen?
Zie, David, hoe de vrouwen
zich rond mijn woning scharen.*

*Vermete, uw daden
bezingt men. Vloek dit leven.
Vloek. Nogmaals vloek, om 't even,
ten goede of ten kwade.*

*Saoel, de onheilsbode,
Saoel, de jonge zanger
vertoeft. Aarzel niet langer.
Mijn speer. Ik zal hem doden.*

Uit: *Gewijde Tocht* (Kampen, z.j.), p. 42.

Een goed gedicht is een gesloten eenheid; geconcentreerd, en daarin voornaam, niet licht te geef. Het „vinden” ervan verschaft den vinder iets van de stille vreugden van den maker.

Dit bij eerste lezing zo strak aandoende vers is geladen met bewogenheid. Door het gejaagde ritme, hier en daar versneld tot kortademige stoten, hijgt de angst van den verworpen Saul, die zich bewust wordt dat over zijn leven de benauwing Gods machtig wordt. De toonloze verseinden, het gehele gedicht door, doen hees aan. De ontwikkeling van zang naar vloek, beide met gezag geëist, — en van aanspraak tot zelfgesprek, in het eind, is huiveringwekkend.

Suggestief is vooral de tweede strofe. Het bloed in rode stromen beheerst als een obsessie Saul's ongebroken geest, het bloed van stieren op altaren. Gilgal...., Amalek...., de wreker zal niet komen! Ook de laatste stieren voor mij, Saoel, die slechts ren vrede zocht! — Maar de ogen van den jongen zanger zijn vreemd.... en hoor, de vrouwen! zij kiezen David! De verwerping staat reëel voor hem. Toch verworpen! De wreker komt. Vloek dan over het leven; vloek, vloek, en dood voor David! Wanhoop, razend en blind.

J. Bosch.

is een woord als cultuurkracht natuurlijk nog maar een verzamelnaam voor allerlei begrippen en vage denkbeelden, die men niet anders weet aan te duiden.

Bouman heeft in een ander boek („Sociologie — begrippen en problemen”) cultuur „de levensstijl van een samenleving” genoemd; een omschrijving, waaraan hij ook in dit nieuwe boek vasthoudt. Ik kan mij daar niet in vinden, maar houd me even aan Boumans omschrijving. Zo bezien heeft iedere samenleving „cultuur” en dit zegt op zichzelf nog niets in positieve of negatieve zin. Toch krijgt men de indruk, dat Bouman wel degelijk restricties maakt. Technisch-wetenschappelijke triomfen, politieke macht, militarisme, nationalisme en materialisme hebben in combinatie of ieder voor zich werkend, de Europese cultuur verloochend. De keerzijde van zijn beeld, „het andere Europa”, is niet zo direct aan te wijzen. Slechts symptomen ervan treden hier en daar aan de dag. Bouman noemt b.v. de Bodelschwinggestichten (waarover onlangs in Opbouw is geschreven door Ds Visée), het Europees College in Brugge, de Deense Volkshogeschool en de Parijse stadszending. Dit is maar een greep. Het gaat Bouman om de geest van de oude Europese cultuur, die zich slechts schaars manifesteert, in stilte werkt en een haast zijwendend protest is tegen het luidrechtig geschetter van nationale Staten met hun politieke machtsvorming en economische en militaire expansieopgingen. Wil Europa nog

waarlijk iets betekenen, dan zal het open moeten staan voor wat hier op klein gebied en in stilte en getrouwheid wordt gedaan. En dan zal het in de geest, die boven geschetst werd moeten komen tot een werkelijke Europese eenheid.

Intussen geeft Bouman hiermee een kader, dat gevuld moet worden. De meeste landen van Europa krijgen nu een plaats binnen dit raam en Bouman noteert, wat hem daarbij belangrijk voorkomt. Zo heeft ieder werelddeel zijn behandeling moeten ondergaan: eerst een algemene inleiding; daarna komt ieder land afzonderlijk onder de loupe. Dat het daarbij van groot belang is, hoe men die loupe plaatst, is duidelijk. En dat juist hierin gevaren schuilen, zal duidelijk worden. Ik zal een keuze maken.

Het „hart van het Westen” is Frankrijk. Eens middelpunt van Europese cultuur — wie zal het ontkennen? Maar Frankrijk heeft z'n kansen slechts ten dele benut. En de oorzaak daarvan is, dat het een geestelijke Maginotlinie had, aldus Bouman, reeds lang vóór de vestinggrendel van die naam werd gebouwd.

Of de schuld echter zozeer bij Frankrijk ligt, als Bouman beweert, kan op z'n minst betwijfeld worden. Althans bij Frankrijk aléén ligt die schuld zeker niet. Iedere voorstelling heeft ook een andere kant en die andere kant is in dit geval zeker Duitsland. Het is merkwaardig, dat Bouman het verzaken van Frankrijks culturele missionaire taak ziet samen vallen met het beginpunt van

de machtspolitieke expansielijn, een lijn, die hij doortrekt naar de huidige moeilijkheden in Algerije. Simplistisch is dit zeker. Het is hier niet de plaats om de tragedie van Algerije te behandelen. Wel is duidelijk geworden, dat de tijd, waarin de Franse cultuur eerst recht tot ver over de eigen landsgrenzen heen bevruchtend werkte, juist de periode van Lodewijk XIV was — machtspoliticus bij uitstek!

Wat Bouman belangrijk vindt, is, of er „een” uitzien naar een „hogere orde” is, een „verticalisme”. Er is verwantschap tussen Boumans „geest” en „verticalisme” en de vooruitstrevend-liberale ideeën, die in de laatste decennia van de vorige eeuw opgeld deden. De „beschaafde” mens, die geleerd heeft het „dierlijke” in zich te overwinnen en die uit naam van die beschaving afrekent met oorlogen, winzucht, materialistische theorieën, heeft niets gemeen met de geest en het verticalisme van de Bijbel. Het is veeleer humanistisch getint. Zo'n verticalisme (in Boumans zin dus) vindt hij in Frankrijk, evenals in de rest van Europa, verborgen achter een masker van scepsis. En dië geestesgesteldheid is de ziekte van Frankrijk en van Europa. De combinatie van verticalisme en scepsis geeft n.l. een „schisma in de ziel”. Deze term, die Bouman ontleent aan de Engelse historicus Arnold Toynbee (wiens papieren hoog staan bij de Groningse hoogleraar, getuige de vele citaten uit diens werken), is veelzeggend — voor wie er genoeg mee neemt althans. Mij laat dat toverwoord nog betrekkelijk onbevredigd, maar misschien komt dat wel, omdat „een historicus beter onderlegd is in tekst-critiek dan in het volgen van de politieke, sociale, culturele en psychologische mechanismen, die in ontwikkelingsprocessen meespelen” en omdat hij (die historicus) „vooral houvast (vindt) in het smalle causaal verband in kleine reeksen: de kruiswoordpuzzel van weinig letters”!! (pag. 56). De historicus kan het ermee doen.

Terzijde merk ik op, dat „mechanismen” vreemde dingen zijn in het historisch gebeuren en dat na het lezen van dit vonnis Boumans voorliefde voor Toynbee mij in 't geheel niet verbaast: dat immers is een historicus, die wel met dergelijke mechanismen werkt en vertrouwd is en daarom juist veel kritiek van de zijde der historici moest ondervinden — en ook van weldenkende sociologen.

De tweetaligheid van België, in combinatie met de eenheid van het volk, heeft al velen verleid tot romantische bespiegelingen en ongegronde conclusies. Vanuit de gegeven situatie: twee „stammen” tezamen verbonden in één staat, trachtte menigen en tracht ook Bouman naar de diepere oorzaken door te stoten. Wordt dat omzichtig gedaan, wellicht dat er dan iets reëls tot stand komt. Meestal werd de vraag gesteld: hoe komen mensen met verschillende taal, met verschillende cultuur veelal, tot zo'n eenheid? Bouman laat dië vraag rusten, omdat hij helemaal geen eenheid erkent. Voor hem is dus het probleem: hoe komen die tegenstellingen in 't volk tot stand? Wat is de oorzaak van die „tweeheid”?

Een eerste antwoord van hem is: „contrasterende levensstijlen”. Wanneer levensstijl cultuur is in de terminologie van Bouman heeft hij dus nog geen enkel antwoord gegeven. Maar ook in de gangbare betekenis van levensstijl niet. Het contrast is n.l. niet minder dan tussen Friesland en Limburg — toch wordt in Nederland niet aan die eenheid getwijfeld. Een tweede antwoord is: „geografische verschillen”. De Borinage, Luik en omgeving, het stadscentrum van Brussel met uitlopers zijn „vervuld van individueel gerucht”, de Kempen en het Vlaamse land zijn agrarisch. Wéér zou ik met eenzelfde voorbeeld (en méér dan één) kunnen aantonen, dat dat nog niet aan een eenheid afbreuk behoeft te doen. Maar ik kan me die moeite besparen. Bouman laat zelf, zijns ondanks, zien, wat zijn „verklaring” waard is. Ook in Zwitserland n.l. is „opkomst van de groot-industrie, naast de oude agrarische levensstijl”; ook daar zijn „contrasterende levensstijlen”, maar hier schaadt het de eenheid blijkbaar niet: „verschillen in ras, taal en godsdienst lieten het nationaal besef van dit ingetogen volk onaangetast” (pag. 78/79).

Ziedaar het effect van al te oppervlakkige conclusies en een al te smal causaal verband!! De Belgische „on-eenheid” en de Zwitserse eenheid worden geen van beide duidelijk

gemaakt. Dit is nu één voorbeeld van wat ik in mijn inleiding noemde: generaliserende opmerkingen en fraai klinkende uitspraken — die rammelen, als men ze gaat ontleden.

Het gebrek aan houvast, dat men ervaart, wanneer Bouman een land behandelt, waar hij weinig over te zeggen heeft, gevoelt men zeer sterk in de wijze, waarop het een en ander over het Zweedse volk te berde wordt gebracht. Bouman doet n.l. een poging „het volkskarakter” van de Zweden af te leiden en te verklaren uit de geografische gesteldheid (o.a. het klimaat) van het land. Bij de behandeling van België waagde hij ook een poging in die richting en we zagen met welk resultaat. Het procedé is niet nieuw. Twee Nederlandse geleerden, die over ons „volkskarakter” schreven, hebben gewezen op de restricties, die men daarbij in acht moet nemen en vooral in combinatie met het klimaat is zo'n methode vol voetangels en klemmen. Die Nederlandse geleerden zijn Prof. Dr A. J. C. Rüter, een Leids historicus, die een studie wijdde aan „De grondwet en het Nederlands Volkskarakter” en de Utrechtse Socioloog Prof. Dr J. P. Kruyt, die „Het nederlands volkskarakter en het Socialisme” schreef. Restricties en gevaren. Wat het resultaat is in Bouman's boek leren de pagina's 82 en 83: „Indien Plato's leer van het zielontplooiende effect van de zonnewarmte juist mocht zijn, zou deze iets kunnen verklaren van het tekort waaronder de Noordelijke mens lijdt. Niet alleen seksuele driften worden er in het onderbewustzijn weggedrukt (hoewel Bouman enkele regels tevoren schrijft, dat Stockholm b.v. berucht is om het grote aantal echtscheidingen en het chronisch alcoholisme!!). De verstolen hunkering naar licht en warmte vertoont haar 'eigen psychisch-biologische realiteit. In de nevelige koelte van het kustlandschap, in de verlatenheid van rotsvlakten, snel stromende rivieren en vochtige bossen, groeit licht het hevige, soms wat onbestemde verlangen, dat door het onvertaalbare Franse woord „nostalgie” wordt aangeduid”.

Wat wéét men hiermee van de Zweden? Mijn onbevredigdheid zal misschien wel komen, doordat het „volgen van psychologische mechanismen” iets is, „waartoe de historicus niet in staat is”! Ik blijf zoeken naar een analyse, of tenminste een beschrijving van het politieke leven (de lange neutraliteits-politiek b.v.), van de Zweedse kunst (de Zweedse interieurs kregen de laatste jaren een ongekende populariteit), van de literatuur (die in klein bestek b.v. voor Nederlandstaligen toegankelijk werd door vertalingen in de serie Meesters der Vertelkunst), om maar enkele voorbeelden te noemen. Dàaraan zou men meer houvast hebben dan aan een psychologische benadering van een volkskarakter, die tot oeverloze vaagheid wordt! En ik blijf te meer zoeken, omdat Zweden wel degelijk „in het internationaal beleid uitmondende cultuurkrachten” bezit — de norm van Boumans behandeling van een land, zoals we later nog zullen zien.

Is dat teveel gevraagd in een boek, dat zoveel landen moet behandelen? Het antwoord zou bevestigend kunnen luiden, indien niet elders talloze bijzonderheden en details wél aan bod kwamen, bijzonderheden van landen of volken niet alleen, maar zelfs van steden en stadswijken: Keulen bijvoorbeeld en de nieuwbouw daar, geconcentreerd a.h.w. in het imposante Johannes Farinahaas. Dit laatste mag nog zo belangrijk zijn, ik vind het in de wereld van „Vijfstromenland” maar ongelijk verdeeld.

Thans nog een enkel woord over Rusland en de satellietstaten. Ik meen te weten, dat Bouman Rusland zelf bezocht heeft, maar ik kan mij vergissen. Is mijn veronderstelling juist, dan kan voor een deel dit de oorzaak zijn van een enigermate originele visie op Rusland, of juist: op het Russische volk.

Bouman ziet een verandering optreden. „Rusland is in beweging. óók in de diepte” (pag. 127). Er zouden tekenen zijn van oppositie tegen de overschatting van techniek en welvaart. Revolutionair zou in dit opzicht zijn „de intelligentsia”, de voorhoede der intellectuelen, die zich het recht voorbehoudt voor vrije meningsvorming op te komen. Ik kan dit niet controleren. De literatuuroppgave is vrij summier. Ik mis in elk geval een boek als dat van Victor Kravchenko, „Ik verkoos de vrijheid” (veelzeggend in dit verband!), dat een jaar of tien geleden zoveel opgang maakte.

KRITISCHE KRABBEL

Er zijn van die kleine onhebbelijkheden, die het leven bederven. Terwijl de hebbers van die onhebbelijkheden dit niet in de gaten hebben.

Ik logeerde eens bij een lid van een vacante kerk. Hij moest voor de „voorziening” zorgen.

Die deed hij wel graag, maar anderen maakten wel eens, dat hij het vervelend vond.

Dominees namelijk, die geen antwoord gaven op preekverzoeken.

Hij stuurde dubbele briefkaarten.

Met zijn adres ingevuld op de tweede kaart. Toch vaak geen antwoord.

Enkele van de boosdoeners vroeg hij maar niet meer. Wat ik zeer verstandig vond.

Mooi vond hij het niet.

Naar mijn bescheiden mening terecht.

Er kwam nog een „kleinigheid” ter sprake.

M'n gastheer had een aardige bibliotheek.

Waaruit door deze en gene nogal geleend werd. Wat hij met genoegen deed op zichzelf.

Maar hij vond het jammer, dat sommigen het geleende maar niet terug kwamen brengen.

Hij moest nogal eens „manen”.

Om z'n eigen boeken.

Sommigen bleken goede „boekhouders” te zijn.

Dat was geen kwaadwilligheid zo zeer.

Meer een zekere slordigheid.

Enkelen kregen geen boek meer.

Wat ik zeer verstandig vond.

Mooi vond hij het niet.

's Avonds las ik van een derde narigheid.

In een boekje van een psychiater.

Naar mijn herinnering las ik het volgende:

„Het komt nogal eens voor, dat een patiënt klaagt, dat z'n dominee niet doet wat hij belooft. Hij zal naar z'n zeggen gauw terug komen, maar daar komt niet van.

Ik bel na zulk een klacht de betrokkene wel eens op en krijg dan te horen: „Heb adres goteerd, komt in orde”.

Maar het komt soms niet in orde.

Ik neem aan, dat de dominee het druk heeft.

Zo druk, dat hij niet zo vaak kan komen als hij belooft. Maar laat hij dan niet beloven.

Belooft niet als ge niet kunt.

Maar als ge belooft, doe het dan.

Anders verliest gij het vertrouwen”.

Als het waar is, is het niet mooi.

Deze klachten zijn niet nieuw.

Ze zijn zo oud als de weg naar Kralingen.

Voor 25 jaren was er een „gevierd spreker”, die met trots een stapel brieven toonde, die hij nog niet beantwoord had.

Een zendeling vertelde mij eens, dat hij bij een deputaat ging klagen — toen hij met verlof was — dat een brief van hem nog nooit beantwoord was.

De brief zwierf nog onbeantwoord in de studeerkamer. Maar de deputaat verblikte en verbloosde niet.

Kleinigheden zult ge zeggen?

Dat weet ik nog zo niet.

Men bezorgt in elk geval z'n naasten veel last.

En we zullen de naaste liefhebben als onszelf.

Frater.

Het Weense maandblad „Forum” (ik citeer uit een beschouwing uit de Nieuwe Rotterdamse Courant van enkele weken geleden) publiceerde in het juli-augustus nummer een artikel van de Poolse schrijver Czesław Miłosz, waarin men o.a. kon lezen, dat de jonge Russen voor het grootste deel „empirici, nationalist en carriëristen” zijn, maar dat men hun wens naar rebelle overdrijft. De bevoorrechte klasse heeft genoeg macht om iedere poging van dien aard in de kiem te smoren... Levend marxisme vindt men noch in de Sovjet-Unie, noch bij de Westelijke Socialisten”.

Daarom verwacht men van Bouman méér — en vooral meer **bewijsmateriaal** — wanneer hij de verandering en de beweging in Rusland noemt. Meer dan een slag-om-de-arm-zin als: „Wat er **werkelijk** verandert is niet zichtbaar in de starre vormen en de schelle kleuren van het door ons geprojecteerde schrikbeeld” (pag. 127). Meer ook dan opschriften als „Rusland tussen(!) Oost en

West". En als daar dan nog die irriterende tegenstrijdigheden bijkomen, die ik hieronder weergeef, blijft de vraag naar de waarde en de zin van dit alles wél klèmmen:

Op pag. 118: „Westelijke volken, die met de methoden van het nationaal-socialisme of het fascisme hebben kennis gemaakt en die zich nu weer een voorstelling trachten te vormen van de levensstijl achter het IJzeren Gordijn zijn geneigd de kracht van dwangmethoden te overschatten”.

Op pag. 119 echter: „Het lag geheel in de lijn van het communisme om iedere weerstand tegen het door Rusland geïnspireerde propaganda-apparaat (in de satellietstaten n.l.) als een heulen met buitenlandse machten op te vatten. Kritiek werd gelijkgesteld met verraad”.

Op pag. 135: „Van westerse zijde toont men nog steeds een mate van wantrouwen, die alle perken te buiten gaat. De Russen bederven van hun kant veel door zo arrogant en dikwijls ook zo onbetrouwbaar op te treden, dat het bijna uitgesloten lijkt, dat men tot een vergelijk zal kunnen komen”.

Hoewel hier de innerlijke tegenstrijdigheid al groot genoeg is geef ik nog een citaat van pag. 136: (Bouman spreekt daar over de houding van Rusland tegenover de rest van de wereld): „Er vloeide een verdere **onvermijdelijkheid** (vetgedrukt van mij) uit voort: de intensiteit van het Westerse wantrouwen”.

Zutphen

H. C. E. Smit-Labots.

PERSSCHOUW

Mij werd toegezonden het Zondagsblad van het Friesch Dagblad van 7 november, waaruit ik het volgende artikel in z'n geheel overneem. Het is niet ondertekend.

In zijn opmerkingen aan mijn adres over de vervangingsformule schrijft ds Van der Woude nog in de Friesche Kerkbode, dat hij dit stuk terdege bestudeerd heeft. „En mijn conclusie is geweest dat we in deze „uitspraak des geloofs” met een waardevolle uitspraak hadden te doen, die op alle vragen geen antwoord gaf en het mysterie van het verbond niet verklaarde, maar die toch de rechte lijnen aangaf hoe we naar de Schrift over verbond en doop **mogen** denken”.

Dit klinkt allemaal heel naïef en onschuldig. Net als wil ds Van der Woude zeggen: Waarom willen die gereformeerden zich nu niet verlustigen in deze heerlijke uitspraak? Maar er klopt iets niet in deze uitspraak. Daarom heb ik een woord vet laten drukken. Dat woord past daar niet. De zin is in de verleden tijd gesteld — dat woord in de tegenwoordige tijd. Dat laatste moest ook wel, want nu, na de terzijdestelling, **mogen** we er inderdaad zo over denken, vrijblijvend. We **mogen**, uiteraard binnen het raam van de belijdenis, het accent ook anders leggen. Zoals bijv. de proff. Vollenhoven, Zuidema, Schippers, Schilder en mijn leermeester ds W. H. den Houting deden.

Maar door dit woord in de tegenwoordige tijd te zetten omzeilt ds Van der Woude de kwestie waarom het gaat en waarover ik schreef. De inhoud van de Vf. bracht ik slechts terloops ter sprake en het stuk dat zij verving helemaal niet. Want mijn bitterheid richtte zich niet tegen het **mogen**, maar tegen het **moeten**, tegen die ellendige binding die tot een ongeoorloofde en onnodige kerkscheuring leidde.

Die binding trok een grens en grenzen zijn scheidingen. In dit geval werd door haar buitengesloten wat niet buitengesloten mocht worden: een theologische opvatting die legitiem was in de kerk, doch in liefdeloze debatten verdacht gemaakt was. Als het uit een bepaalde hoek kwam was niets meer zuiver. Ik herinner me nog een zin uit een waardig bezwaarschrift, opzettelijk gekozen uit een werk van de voorzitter van de synode(!), die door een andere synodale partijman remonstrants besmet werd genoemd! Men zag overall spoken en toen kwamen binding en scheuring.

Gelukkig hebben de leden der gereformeerde kerken, staande in het ambt der gelovigen, deze situatie niet geaccepteerd. De synode heeft de binding nu — helaas dertien jaar te laat — opgeheven. Ik ben er

erg dankbaar voor, maar had er een duur ding voor over gehad als het op een andere wijze was gebeurd. Ik zal proberen dit zo kort en sober mogelijk uit te leggen.

Door het opheffen van de binding is de oude toestand hersteld, die, als ze was gehandhaafd, niet tot wering, schorsing, afzetting en scheuring had geleid. Het is dus allemaal onnodig en dus onjuist geweest. Maar waar vindt men nu bij de synode schuldbelijdenis en berouw over haar optreden? Ik lees wel zelfhandhaving bij de gebrokenheid der kerk — geen gebrokenheid der harten om dit verschrikkelijke feit.

Dit krenkt mij. Ik heb het altijd moeilijk met de hoge eis van de christelijke ethiek, waaraan vooral de Bergrede uitdrukking geeft, in het maatschappelijk verkeer. Eerlijk, meermalen heb ik het daarmee op een akkoordje gegooit, omdat ik er niet uit kwam — en gelovend in de genade. Maar toch houd ik er aan vast en probeer haar te beleven. Want dit is de eis die Christus ons voorhoudt en voorleefde.

Nu staat er in die Bergrede iets over de behandeling van „de boze” (Matth. 5 : 38—42). Wees de minste, staat daarin, wees zachtmoedig, barmhartig, rein van hart en vredestichter. Geef „de boze” meer dan hij vraagt. Als hij u dwingt één mijl te gaan, ga met hem twee mijl. En als het onze broeder is, zullen we dan niet tien of 490 mijl met hem gaan?

Toen de synode de binding ophief, heeft zij haar schorsingen enz. niet betreurd en opgeheven. Waarom niet? Valt zij niet onder deze eis?

Nee, ik vraag dit niet omdat die vrijgemaakten zulke beste mensen zijn en gelijk hebben. Die zijn net zo koppig en liefdeloos, eigenzinnig en eigenwijs, heerszuchtig en zondig, als de synodalen, zoals wel blijkt uit talloze van hun commentaren in de laatste maanden. Maar juist omdat wij **allen** ongelijk hebben is Christus voor ons allen gestorven, heeft Hij ons geroepen als zondaars en zijn wij in Hem broeders. Wat zou er een machtig getuigenis uitgegaan zijn, wanneer de synode (die hier toch zo'n zware verantwoordelijkheid had), deze zo hard behandelde broeders de volle, geschudde en overlopende maat van de Bergrede uitgeschonken had. En (ik weet dit uit vele instemmende reacties) wat zou dan Psalm 133 weer enthousiast aangeheven zijn over die broeders die samenwonen in hetzelfde huis, over de zegen die daarop geschonken wordt en het leven tot in eeuwigheid.

Dat ik het niet met elke zin eens ben zal de lezers wel duidelijk zijn. Maar ik ben er wel blij mee. Naar mijn overtuiging zou er veel gewonnen zijn als er bij de kerken, die geschorst hebben, „gebrokenheid der harten kwam”.

En laten wij maar overwegen of er iets van waar is, wat ons hier wordt aangewreven. Van Dr van der Bergh is het volgende in mijn geheugen blijven hangen: „Als men u van iets beschuldigt moet gij dat niet zonder meer naast u neerleggen. Is de beschuldiging waar, dan moet gij uw schuld erkennen. Is het niet waar dan kunt gij het naast u neerleggen”.

Volgens mij moeten we maar niet hoog van de toren blazen.

H. J. J.

VAN HIER EN GINDS

**R.K. oecumenisch concilie
Nog zeker drie jaar voorbereiding**

De pauselijke staatssecretaris, kardinaal Tardini, heeft te Rome gezegd dat het oecumenische concilie dat paus Joannes 23 bijeengeroepen heeft, zeker nog drie jaren voorbereiding vereist.

Het concilie zal in de Sint Pieter bijeen komen onder de naam „De tweede Vaticaanse Raad”. Het concilie zal een uitnodiging opstellen voor alle christenen, onder wie orthodoxen en protestanten, tot hereniging in de Rooms-Katholieke Kerk.

Het concilie is een interne zaak van de R.K. Kerk, aldus Tardini. Niet-rooms-katholieken kunnen alleen als waarnemer de bijeenkom-

sten bijwonen. Hij dacht niet dat niet-r.k. kerken zullen worden uitgenodigd waarnemers te zenden daar dergelijke uitnodigingen in bepaalde gevallen misschien verwarring zullen wekken. Volgens de staatssecretaris zal de paus zich niet verzetten tegen de aanwezigheid van waarnemers. „De R.K. Kerk heeft niets te verbergen”, zei hij.

Op de plaats in Nazareth waar volgens de overlevering de aartsengel Gabriël aan Maria de boodschap bracht dat zij de moeder van Christus zou worden, zal een nieuwe kerk worden gebouwd — de Basiliek van de Annunciatie — die de grootste van Israël wordt. De bouw zal twee jaren duren. De kerk wordt ongeveer vijftig meter hoog en zeventig meter lang. Men wil er hoofdzakelijk steen uit Galilea voor gebruiken en enig marmer en brons uit Italië.

Het wordt de vierde kerk op deze plaats. Het werk zal worden uitgevoerd door een door de Italiaanse architect professor Giovanni Muzzio van de Milanese universiteit aan te wijzen Israëliische aannemer. Komende voorjaar worden de fundamenten gelegd.

KERKNIEUWS

Beroepen te Armadale (Australië) K. Brüning te Rijnsburg.

Aangenomen naar Toronto (Canada) voor de miss. dienst des Woords: kand. H. Knigge te Groningen;

naar Leerdam, voor de zendingsarbeid op Nieuw-Guinea: kand. C. A. Versluis te Nieuw-Lekkerland.

Intrede. Na des morgens door Ds V. d. Lingen van Schildwolde bevestigd te zijn deed Ds A. Kooij zijn intree in de kerk van Oldenzaal. Zijn tekst was Hand. 18 : 24—29.

Preekconsent. De classis Alkmaar-Zaandam verleende preekconsent aan stud. G. van Atten, Wetzijde 164, Zaandam, tel. 02980 - 63476.

Theol. Hogeschool. Geslaagd voor het cand. examen (cum laude) Dhr J. v. Bruggen, Oranjestraat 11, Assen.

Het Bestuur van de Vereniging van Gereformeerde Studenten te Utrecht, deelt mede, dat het voor het komende jaar als volgt is samengesteld:

Tsj. Buwalda, Praeses,
P. de Putter, Abactis,
G. van Dijk, Fiscus.

Het Abactiaat is gevestigd: Rembrandtkade 31, te Utrecht.

VERSCHEENEN:

BOEKENGIDS 1959

**Uitgave van het Verband van Gereformeerde Boekhandelaren en Uitgevers.
Secr.: Singel 57, Barendrecht.**

De samenstellers hebben er naar gestreefd een betrouwbare boekengids te bieden voor het Gereformeerde gezin. Het is een boekwerkje geworden van 64 pagina's. Op aanvraag gratis verkrijgbaar bij één der onderstaande boekhandelaren: (in alf. volgorde)

Ben Doornbos	- Groningen
Douma's Boekh.	- Surhuisterveen
Lanting's Boekh.	- Marum
J. Nugteren	- Assen
G. Riemer	- Ermeloo
Fa. J. Scholma & Zn.	- Bedum
te Slighte	- Enschede
H. Tulp N.V.	- Zwolle
Jac. Westdijk	- Barendrecht
Fa. Ph. Zalsman	- Kampen